

СЕКЦІЯ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Гавриленко Т. Л.,

УДК 373.31

д-р пед. наук, доцент,
професор кафедри соціальної
роботи та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет “Чернігівський
колегіум” імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів;
старший науковий співробітник відділу
педагогічного джерелознавства та біографістики,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, м. Київ



Гавриленко Т. Л. Стандартизація як провідна тенденція розвитку змісту початкової освіти в перше десятиліття незалежності України (1996 – 2001). *Роль інновацій як чинника розвитку освітнього простору* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 26 березня 2021 р). Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 2021. С. 6 – 8.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1996 – 2001)

Питання стандартизації як стратегічне завдання реформування змісту освіти в незалежній Україні вперше було окреслено в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) (1993). Проте його розв’язання відбувалося повільно. Розроблення державних стандартів загальноосвітньої підготовки учнів активізувалося з прийняттям у 1996 р. нового Закону України “Про освіту”. Цього року колегією Міністерства освіти України було затверджено Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти, у якій визначалися суть і структура стандарту [2, с. 285].

Основна увага науковців була зосереджена передусім на підготовці стандартів для початкової школи, яка раніше й активніше за інші рівні загальної середньої освіти сприймає та втілює у практику нові ідеї. Науковою платформою для розроблення Державного стандарту початкової загальної освіти стали положення теорії змісту початкової освіти, запропоновані О. Я. Савченко, а саме:

– джерелами його формування є наука, виробничі технології, краєзнавство, людинознавство, педагогічні й психологічні знання тощо;

– зміст початкової освіти є багатокомпонентним (система знань, система способів діяльності, досвід індивідуальної творчої діяльності, досвід ставлення до навколишнього світу);

– пріоритетами його добору є спрямованість на загальний і різнобічний розвиток дітей та повноцінне оволодіння всіма компонентами навчальної діяльності;
– зміст кожного навчального предмета має складатися з двох частин – інваріантної, яка переглядається порівняно рідко, і варіативної, що підлягає систематичному оновленню [6, с. 6, 8].

Зазначена концепція “закумулювала провідні ідеї загальної теорії змісту шкільної освіти та результати психологічних досліджень вікових особливостей молодших школярів з урахуванням основних ознак домінуючої моделі процесу навчання” [5, с. 102].

Проект державного стандарту для початкової ланки загальної середньої освіти підготовлено творчою групою (переважно науковими співробітниками лабораторії навчання і виховання молодших школярів Інституту педагогіки АПН України: Н. М. Бібік, Н. С. Коваль, Л. П. Кочиною, В. О. Мартиненко, Н. П. Листопад, В. П. Тименком, О. Н. Хорошковською) під керівництвом М. С. Вашуленка та в 1997 р. презентований педагогічній громадськості [4]. Його обговорення відбувалося на різного рівня науково-практичних конференціях, нарадах, науково-методичних комісіях, на сторінках фахових видань.

Однак згодом робота над стандартом призупинилася у зв’язку з підготовкою Закону України “Про загальну середню освіту”. Після його ухвалення (1999) розпочався новий етап у розробленні державних стандартів, оскільки у Законі з’явилися принципові положення, що вимагали внесення суттєвих змін до ухваленої Концепції стандарту [7, с. 12]. У зазначеному документі вперше на законодавчому рівні розкривалися функції стандарту, структура, вимоги й відповідальність за його додержання.

Протягом 1999 – 2000 рр. з урахуванням пропозицій і зауважень обласних інститутів післядипломної освіти та інститутів удосконалення вчителів, окремих колективів різних типів шкіл і педагогів [2, с. 286], науковими співробітниками лабораторії навчання і виховання молодших школярів Інституту педагогіки АПН України було доопрацьовано Державний стандарт початкової загальної освіти. Згодом цей документ затверджено постановою Кабінету Міністрів України та з 2001/02 н. р. упроваджено в початковій школі. Важливо, що стандарт було розроблено відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку та спрямовано на їхній усебічний розвиток і виховання, формування у них мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання і вміння учитися [3, с. 28]. Істотною особливістю змісту початкової освіти, закріпленою стандартом, стало те, що, крім традиційних знань, умінь і навичок, до нього додалися принципово нові компоненти – досвід творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу [1, с. 4]. У доборі змісту освіти враховано його наступність і неперервність, доступність і науковість,

потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, реалізації принципів індивідуалізації, гуманізації освітнього процесу [3, с. 28].

Основним компонентом стандарту став Базовий навчальний план початкової школи, що містив інваріантну та варіативні складові частини змісту початкової освіти. Інваріантна частина формувалася на державному рівні та стала обов'язковою для всіх закладів загальної середньої освіти. Її зміст реалізовувався завдяки 6 освітнім галузям (мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, технології, людина і світ та мистецтво), які конкретизувалися у програмах і підручниках завдяки окремим навчальним предметам та інтегрованим курсам. Варіативна частина Базового навчального плану формувалася закладами загальної середньої освіти самостійно з урахуванням особливостей цього закладу та індивідуальних освітніх потреб учнів. На основі Базового навчального плану, що визначав загальні засади побудови змісту початкової освіти, Міністерством освіти України розроблялися типові навчальні плани [3, с. 28].

Отже, стандартизація стала провідною тенденцією розвитку змісту початкової освіти в перше десятиліття незалежності України. Упровадження Державного стандарту початкової загальної освіти в умовах варіативності освітньої системи дозволила забезпечити єдиний освітній простір у державі; визначити обов'язковий і достатній рівень загальноосвітньої підготовки молодших школярів, які навчалися у різних типах навчальних закладів; відійти від предметоцентризму й представити зміст освіти цілісно.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нові підходи до шкільної початкової освіти. *Педагогічна газета*. 2000. № 9. С. 4.
2. Гавриленко Т. Л. Розвиток початкової освіти в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: історико-педагогічний аспект : монографія. Київ : Фенікс, 2019. 384 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 28 – 54.
4. Державні освітні стандарти (початкова школа). *Освіта України*. 1997. № 18/19. С. 8 – 9; № 20. С. 5 – 7.
5. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підручник. Київ : Наш час, 2006. 368 с.
6. Савченко О. Я. Реформування змісту початкової освіти. *Початкова школа*. 1996. № 1. С. 4 – 8.
7. Савченко О. Я. 1999. Стан і завдання реформування змісту загальної шкільної освіти. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 4. С. 6 – 17.